

CRNOGORSKI STUDENTI U CARIGRADU

Osmanskim osvajanjem dijela teritorija koje pripadaju današnjoj Crnoj Gori, formiraju se obrazovne ustanove (vjerske i vojne škole) pod onih u Otomanskom carstvu, pa je time i obrazovanje muslimanskog stanovništva u crnogorskim krajevima u potpunosti bilo na nivou škola u drugim djelovima Osmanskog carstva.¹

Studenti iz ovih krajeva išli su u Carigrad radi visokog obrazovanja. Osnovno obrazovanje sticali su uglavnom u rodnim mjestima. U nastavku ćemo se kratko osvrnuti na lokalni sistem obrazovanja, odnosno na škole i stepen obrazovanja koji su mogli dobiti učenici prije odlaska u Carigrad.²

Status osnovnih škola u tom periodu imali su "Sibijan mektebi" ili "Mahalle mektebi". Mekteb (Mejtef ili Mejtep) je riječ arapskog porijekla i označava mjesto gdje se stiče osnovno obrazovanje (pisanje). Učitelji u ovim školama su se zvali "Muallimi" – obično lokalne hodže, odnosno imami. U mekteb se počinjalo sa 7 godina, a sa 13-15 godina se dobijalo priznanje o sticanju osnovnog obrazovanja. Najveća pažnja je bila usmjerena učenju Kur'ana, a zatim pisanju, književnosti, istoriji i kasnije stranim jezicima. Nastava se vršila na lokalnim jezicima. Dobro poznavanje turskog jezika se nije podrazumijevalo. Petak je bio praznik. Sličan sistem obrazovanja je postojao i u Vizantiji.³

Zbog neuspjelih pokušaja da se u Sibijanu (mektebu) djeca i vojno obrazuju, vlast je 1838. godine sprovela reformu. Kao rezultat te reforme Sibijan je pretvoren u "sınıf-ı evvel" - Ustanovu za predškolsko obrazovanje (predškolski razred), a nova osnovna škola dobija ime "sınıf-ı sâni" (pružala je i vojno obrazovanje). Međutim, ovo ime se nije sviđjelo Sultanu Mahmudu II pa je "sınıf-ı sâni" preimenovan u "Rüşdiye" - Ruždija. Iz određenih razloga Ruždija nije otvorena do 1847. godine. U početku, obrazovanje u Ruždiji trajalo je 2 godine, nakon čega je produženo na 4 godine. Od 1859. godine obrazovanje u Ruždiji je trajalo 6 godina, pa se ponovo smanjilo na 5, potom na 4 i najzad na 3 godine. Ruždija za djevojke je prvi put otvorena 1859. godine u Carigradu, a 1869. je donesena odluka da se otvori ista na cijeloj teritoriji Carstva. One su značile korak naprijed u razvoju islamskog školstva, a po svome uređenju, bile su približne evropskim školama u drugoj polovini XIX i početkom XX vijeka. Uvođenjem svetovnih predmeta, Ruždiju su pohađali i pripadnici drugih vjera.⁴

---

¹Agović Bajro, "Od mekteba do medrese", Podgorica, 2012., str. 10

²Carigrad je stari slavenski naziv za Konstantinopolj, a kasnije i Istanbul. Riječ car je slavenski oblik za latinsku riječ caesar, "cezar." Konstantinopolj je osnovao Konstantin Veliki, a naziv Konstantiniyye ili Konstantinopolis bio u upotrebi sve do 1930. godine kada je zvanično promjenjen u Istanbul. U Crnoj Gori se za Konstantinopolis-Konstantinopolj ili Istanbul koristio naziv Carigrad, pa je i danas nerijetko čuti to ime. Carigrad je vjekovima bio glavni centar velikih osvajača (Latina, Rimljana i Osmanlija).

³ Prof. Dr. Mustafa Ergün, "Od mekteba do medrese-Reforme u obrazovnom sistemu" Afyon Kocatepe Üniversitesi, (<http://www.egitim.aku.edu.tr/ergun3.htm>)

⁴ Mušović Nijaz, „Nastanak škola i obrzovanje“ Elif, broj 28, 2006, Podgorica

Viša škola je *Medresa*. Medresa (arap.) znači doslovno „mjesto podučavanja“, „škola“. U užem smislu, pojam označava vrstu islamske visoke škole. Nalazile su se neposredno uz džamiju, a podizane su kao zadužbina (vakuf). Među Medresama je postojala razlika u stepenima. U početku je najviši stepen imala Medresa „Sahn-iSemân“. Na teritoriji današnje Crne Gore bilo je više medresa; u Podgorici, Bijelom Polju, Pljevljima, Baru, Ulcinju, Herceg Novom, Plavu i Beranama. U različitim vremenskim periodima, političkim i društvenim okolnostima, one su nestajale.⁵

Pored gore navedenih škola, postojala je i Idadija, trirazredna škola u kojoj su se sticali uslovi za upis na Vojnu akademiju u Carigradu. Prvi put je otvorena u Bosni 1845. godine sa ciljem da zbliži građane, pripadnike različitih religija i kultura. Posebno u vrijeme Sultana Abdul Hamida, ove škole su doživjele procvat i bile su rasprostranjene u Carstvu. Idadija se kasnije u gradovima pohađala sedam godina, a u manjim mjestima po pet godina.⁶

Osmanska država podržavala je osnivanje Ibtidajija, osnovnih škola, koje su imale veliku ulogu u davanju osnovnog obrazovanja budućim lokalnim imamima i službenicima.

Spomenućemo samo neke od istorijskih ličnosti koje su se školovale u Carigradu, a njihovo mjesto rođenja pripada današnjoj teritoriji Crne Gore.

Ahmed paša Hercegović ili Hersekli Ahmed Paša rođen je 1455. godine u Herceg Novom u plemićkoj porodici Kosača. Nakon pada bosanske države pod osmansku vlast otac ga šalje kao jemca u Carigrad. Školovao se u čuvenom Enderum mektebu.⁷ Obavljao je mnoge funkcije u državi. Oženio je Hundi Hatun kćerku sultana Bajazita II. Pet puta je obavljao posao velikog vezira. Umro je 1517. godine po povrtaku iz Egipta. Sahranjen je pored džamije koja nosi njegovo ime u Izmiru. U osmanskim arhivima o Ahmed paši stoji da je bio „preduzimljiv, učen, pametan i hrabar“.⁸

Nedugo nakon Stjepana Vukčića Kosače i Ivan Crnojević šalje svoga sina Stanišu u Carigrad kao gest odricanja od oružane borbe protiv Osmanlija. Staniša je primio islam i dobio ime Skender-beg.⁹ U Carigradu je stekao obrazovanje i to vjerovatno u Enderum mektebu. Upravljao je Crnom Gorom 1514-1528. godine kao sandžak-beg. Umro je 1530. godine. Mnoge ugledne muslimanske porodice tvrde da vode porijeklo od Staniše Crnojevića.

U Kazancima koji danas pripadaju opštini Nikšić (nekada dio župe Piva) rođen je Osman-paša Hasanagić. Školovao se u Carigradu. Bio je namjesnik u Bosni, Siriji, Anadoliji i Kairu. Učesnik je bitke kod Beča. Pogubljen je 1687. godine u tvrđavi Erlan. U rodnim Kazancima sagradio je crkvu i džamiju.¹⁰

U Carigradu se školovao i Šejh Ahmed Kadić (Akovali). Rođen je oko 1720. godine u Bijelom Polju. Radio je neko vrijeme u Egiptu i Hidžazu. Bio je poznat pjesnik, vrlo učen,

---

⁵<http://www.monteislam.com/historija-islamske-zajednice>

⁶<http://www2.istanbul.edu.tr/?p=68>

⁷ Dvorska škola osnovana u vrijeme Sultana Mahmuda II. Zatvorena je 1908. godine.

⁸Turan, Seraffedin, "Hersekzade Ahmed Paşa", (1988) *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Tom 17, str.235-237

⁹Mušović Ejub, "Prvi crnogorski muslimani", Podgorica, Almanah3-4, str.5

¹⁰Istorijski leksikon Crne Gore, knjiga 3, Crna Gora, 2006.

isticao se kao dobar poznavalac šerijatskog prava i napisao više djela iz raznih oblasti islamskih nauka. Umro je 1754/5. godine u današnjoj Grčkoj.¹¹

Nešto kasnije Mehmed Šemsikadić iz ugledne pljevaljske porodice, rođen 1827. godine odlazi na školovanje u Carigrad, na čuvenu Šeherzada medresu. Nakon završenih studija vraća se u Pljevlja gdje stupa u službu kao vaiz (vjerski pripovjedač) u pljevaljskoj Ruždiji (vojna škola), a 1866. je imenovan za muftiju u Taslidži (Pljevljima).¹² Umro je 29. januara 1887. godine. Kao zaslužna i izuzetno cijenjena ličnost turskog carstva, ukopan je u dvorištu džamije sultana Mehmeda Fatiha u Istanbulu.¹³

Ipak, najzapaženije mjesto među svršenicama carigradskih škola ima Hafiz Salih Gašević. Gašević pripada generaciji mlađih alhamijado književnika. Navodi se da je rođen u Nikšiću 1850. godine. U Nikšiću je završio mekteb (vjerska osnovna škola) i ruždiju – vojnu školu. Svoje dalje školovanje nastavlja u Carigradu. Nakon povratka iz Carigrada bavio se finansijskim poslovima, a zatim je prevodio sa orijentalnih jezika. U Ljumu (Albanija) odlazi 1876. godine, gdje biva postavljen za kajmakama. Potom, 1887. godine vraća se u Šahoviće (današnje Tomaševo) i obavlja dužnost kajmakama. Tamo je i napisao Mevlud (spjev o Muhammedu) na molbu ondašnjih kolašinskih uglednika kako je i sam istakao na samom početku Mevluda: *Moliše me kolašinski prviši, nama mevlud na bosanski napiši*. Prvo izdanje Mevluda štampano je 1879. godine, a drugo izdanje 1893-1894. godine. Pisan u jedanaestercu i ima 398 stihova. Islamska zajednica Crne Gore štampana je Mevlud 1971. godine. Hafiz Salih Gašević je umro u Bijelom Polju 1898. godine, a sahranjen u haremu Hadžidanuše džamije u centru grada. Nakon rušenja džamije Hadžidanuše u II Svjetskom ratu mezar Gaševića prebačen je u Lješnicu nadomak Bijelog Polja.¹⁴

Među podgoričkom ulemom (vjerski glavari) ističu se Hadži Mustafa Suknić, Medo Kokić i Murat Vodopić. Suknić je rođen 1853. godine u Podgorici, gdje je završio osnovnu školu i medresu. Studije završava u Carigradu. Uža specijalnost mu je bila filozofija i akaid (osnovi islamskog vjerovanja). Sa svojom porodicom se seli u Skadar 1878. godine. Bio je jedan od najuglednijih imama u Skadru. Posebno se istakao u poznavanju akaida, fikha, tefsira i kiraeta (islamske naučne discipline). Bio je vrstan uča Kur'ana. Umro je 1916. godine u Skadru.

Pored Suknića, Mula Medo Alijin Kokić, takođe se nakon završenih studija 1880. godine seli u Skadar. Potiče iz stare podgoričke porodice gdje su tradicionalno sedam korijena činile hodže. Završio je mejtep u Podgorici, a medresu u Sarajevu. Teološki fakultet završava u Carigradu. Bio je imam u džamiji na Velikom Rusu. Boravio je dva put u Mekki. Umro je 1928. godine, iste godine kada je i Albanija proglašena kraljevinom.¹⁵

---

¹¹Dizdarević Muharem, Asim i Haris, „*Pamćenja i sjećanja*“, Almanah, 2002., Podgorica, str. 22

¹²Prekić Adnan, Islamska zajednica u Pljevljima, Almanah 25-26,2004, str.395

¹³Agović Bajro, „*Džamije u Crnoj Gori*“, Almanah, 2001., Podgorica, str.49-51

¹⁴Drobnjak Slobodan, Sait Šabotić, „*Muslimansko/Bošnjačko stanovništvo onogoškog-nikšičkog kraja*“, Podgorica, Almanah, 2005, str. 265-269

¹⁵http://seher.me/index.php?akcion=colums&main_id=155

Njegov nešto mlađi savremenik i podgoričanin Murat Vodopić, rođen je 1876. godine u Podgorici. Diplomirao je šerijatsko pravo u Carigradu. Bio je muftija u Tuzima od 1910-1912. godine. Za muftiju u Podgorici je postavljen 1923. godine. Ukazom kralja Aleksandra od 14.3.1924. odlikovan je Ordenom Svetog Save IV stepena, a Ukazom od 23.9.1925. godine odlikovan je Ordenom Svetog Save III stepena.

Hafiz Hasan Mavrić, muftija u Ulcinju i Baru, rođen 1884. godine u Ulcinju, takođe je studirao u Carigradu (1904-1913). U periodu između 1944. i 1945. bio je predsjednik opštine Ulcinj. Umro je 1969. godine. Njegovoj velikoj sahrani prisustvovali su predstavnici svih vjera, vlasti, kao i muslimani širom Crne Gore, što još jednom oslikava njegov ugled i ulogu u zajednici.

Iz barskog okruga na školovanje u Carigrad odlaze – uglavnom u medresu – Sulejman Mujić (rođen 1871), Abdullah Ljubanović (rođen 1889), Mehmed Kričković (rođen 1891) i Omer Bajramović (1895-1973), iz Berana Rešid Softić (rođen 1883), koji je bio državni matičar i predsjednik sresko-vakufskog povjerenstva u Beranama i iz Plava Mula Jaho Musić (rođen 1833).¹⁶

Jedna od najistaknutijih ličnosti XX vijeka, koja je zauzimala važne položaje u bivšoj Jugoslaviji u IVZ između dva svjetska rata, bio je muftija Mehmed Zekerijah-Zeki Činara iz Pljevalja. Postavljen je za muftiju i kadiju u Nišu 1909. godine sa ovlašćenjima za cijelu Kraljevinu Srbije. Od 1914. godine postavljen je za vršioca dužnosti Vrhovnog muftije u Beogradu, a za Vrhovnog muftiju imenovan je 1921. godine. Tu je ostao do 1929. godine, kada je imenovan za Vrhovnog šerijatskog muftiju sa sjedištem u Skoplju sve do 1946. godine kada je ovaj sud rasformisan.¹⁷ Činara je svoje vjersko obrazovanje stekao u Carigradu. Važno je napomenuti da su svojevremeno u bivšoj Kraljevini Jugoslaviji od četvorice šerijatskih sudija, dvojica bili iz Pljevalja.¹⁸

Nakon formalno-pravnog priznanja državnog suvereniteta Crne Gore na Berlinskom kongresu (1878) i uspostavljanja diplomatskih odnosa između dvije države, a prijateljskih veza knjaza Nikole i sultana Abdul Hamida, sve više pravoslavnih Crnogoraca odlazi na školovanje u Carigrad. Uglavnom su izučavali nauke koje nijesu postojale u Crnoj Gor, što je bio i jedan od uslova za dobijanje stipendije koju je dodjeljivao ne samo crnogorski vladar već i turski sultan.¹⁹ Uslovi njihovog školovanja, kao i svih ostalih crnogorskih podanika koji su se obrazovali u inostranstvu, bili su propisani posebnim "Pravilom" koje je 1890. Godine objavilo Ministarstvo prosvjete i crkvenih djela.²⁰

---

¹⁶ Agović Bajro, „*Džamije u Crnoj Gori*“, Almanah, 2001., Podgorica, str. 55

¹⁷ Prekić Adnan, „*Islamska zajednica u Pljevaljskom kraju 1918-1941*“, Almanah 25-26, Podgorica, 2004, str.413

¹⁸ Kurban-bajramska hutba Reisa IZCG Rifta Fejzića, Husein Pašina džamija, novembar 2012.

¹⁹ Dr. Pejović Momčilo, „Školovanje Crnogoraca u inostranstvu 1848-1918“ Podgorica, 2000.

²⁰ Šerbo Rastoder, „Galatasarajci“, DN Vijesti, 03.02.2013. (“I pored srdačnih odnosa koji su vladali između crnogorskog knjaza i osmanskog sultana (Abdul Hamid, sultan 1876-1909), crnogorski đaci su često spasavani i od isključenja sa Liceja, zbog raznih disciplinskih prekršaja i nestašluka, intervencijom crnogorskog diplomatskog predstavnika ili nekim drugim mjerama. Da bi bio stvoren veći prostor za školovanje i dobijanje stipendija, crnogorska strana je dodjeljivala odlikovanja uticajnim profesorima Liceja.)

Vojno-inžinjersku akademiju u Carigradu završili su Milo Bakić, Blažo Vrbica, Joko Jovanović, Rako Đurković i Stevan Radović.

Milija Milo Bakić i njegov rođak Pavle Bakić kao učenici Liceja Galatasaraj zajedno sa još 11 učenika 1905. godine osnivaju FK "Galatasaraj". O Milu Bakiću iz Zabrđa kod Andrijevice poznati turski novinar, političar i diplomata, inače Milov drug iz školske klupe, Ruš(š)en Eş(š)ref Unay(j)din, zapisao je sljedeće: *Crnogorac Milo, nogu dugih kao roda, agresivan kao leopard, niko mu se ne može približiti, udara loptu tako snažno kao čekić stijenu, loptom se u vis igra, saigrači se pred njim stide. Toliko je bio koristan i vezan za Galatasaraj, da se nakon odlaska u domovinu, ponovo vratio...*²¹ Bakić se nakon završenih studija vraća u Crnu Goru. Učestvovao je u pregovorima oko predaje Skadra. Govorio je više stranih jezika. Prema porodičnom predanju umro je od kolere 1913. godine.²²

Stevan Radović se kasnije pominje kao jedan od komandira i učesnika Božičnog ustanka. Blažo Vrbica je nakon završetka Vojnoinžinjerske škole postao general i oženio se ćerkom Janka Vukotića.

Studenti koji su studirali prava imali su mogućnost da u crnogorskoj ambasadi obavljaju praksu. Tako je Dušan Drecun 1903. godine angažovan kao prevodilac i pravnik u ambasadi Crne Gore u Carigradu. Kratko vrijeme bio je otpravnik poslova.

Prof. dr Uroš Ružićić i dr Sadik Strinić završili su medicinski fakultet u Carigradu. Nakon toga Prof. dr Uroš Ružićić (Pljevlja 1891- Beograd 1966) je specijalizirao u SAD. Bio je redovni profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu i redovni član SANU. U Carigrad ga je odveo i školovao čuveni Pljevljak Omer beg Bajrović.²³ Takođe se bavio i prevodjenjem sa turskog na jugoslovenski jezik. Ime Prof. dr Uroša Ružićića obilježilo je istoriju medicine na prostoru Jugoslavije. Autor je brojnih izdanja, a njegovo najpopularnije djelo je svakako knjiga "Vi i vaše odojčce"

Dr Sadik Strinić je bio jedan od prvih ljekara muslimana u Podgorici. Medicinu je završio 1904. godine u Carigradu. Bio je istaknuti ljekar. Radio je u Podgorici i Nikšiću.²⁴ Govorio je više stranih jezika. Njegovi sinovi su takođe bili istaknuti ljekari poznati širom Evrope. Umro je u Skadru.

Jusuf-Cufo Lekić, sin Isljama i Dževahire (Mušinović) računa se kao posljednji crnogorski student u Carigradu. Bio je dugogodišnji djelovođa u opštini Tuzi, gdje je i penzionisan.²⁵ Osnovno obrazovanje stekao je u Skadru, a više obrazovanje u Carigradu. Sa njim su u Skadru diplomirali Ibrahim Lekić iz Tuzi i Đuro Majić iz Mataguža. Pored maternjeg, govorio je, albanski, turski, arapski i francuski jezik. Nakon studija održavao je jedno vrijeme odnose sa prijateljima u Carigradu. Tomo Vuletić (opštinski djelovođa u Matagužima) stalno bi pričao, kako su tadašnje vlasti u cilju unapređivanja lokalnih samouprava, diveći se radu

---

²¹Isto

²²Isto

²³Mujezinović Ferid, Novine "Politika", 08.09.2008.

²⁴<http://www.bolnica-nk.com/istorijat.php>

²⁵Čirgić, Adnan, *Govor podgoričkih muslimana*, Cetinje, 2007, str.363

Jusufa Lekića, govornice zaposlenima: „Sve vas treba poslati u Tuze da vidite kako se uči od Cufa Lekića“. U toku radnog vijeka turski jezik nije koristio, izuzev nekih prevoda koje su vlasti povremeno tražile (imovinski sporovi, tapije i sl.) ili u cilju pomoći muftiji Muratu Vodopiću, koji je najviše prevodio sa turskog i na turski. Porodica Lekić ne posjeduju nikakav dokument niti zapis iz života Jusufa Lekića, jer su svi dokumenti, posebno oni iz turskog perioda spaljeni u vrijeme Informbiroa, zbog straha od hapšenja. Tada je konačno stavljena tačka na sve „tursko“ pa čak i na uspomene iz Carigrada. Jusuf se isticao kao čovjek koji je težio da očuva jedinstvo među ljudima različitih religija i nacionalnosti širom Crne Gore. Učestvovao je u NOB-u. Oženjen je bio sa Hanifom Tuzović iz Podgorice sa kojom je imao dva sina i tri kćerke. Umro je 1980. godine u Tuzima.²⁶

Do 80-tih godina XX vijeka u Crnoj Gori su živjeli posljednji studenti velike osmanske države, odnosno carigradski diplomci. Nijesu bili predmet posebnog istraživanja, živjeli su mirnim životom, uglavnom kao penzionisani imami ili državni službenici. Hafiz Hasan Mavrić, koji je umro u Ulcinju 1969. je vjerovatno jedan od posljednjih svjedoka ove priče, kao i Jusuf Lekić koji je kao sekretar penzionisan u opštini Tuzi, a umro je 1980. godine. Kao izuzetni poznavaooci društvenih prilika i ljudi koji su stekli svoje obrazovanje u jednoj od tada najvećih prijestonica svijeta, dali su ogroman doprinos očuvanju multinacionalnog i multivjerskog sklada, posebno u vrijeme Kraljevine i u toku Drugog svjetskog rata. Za Jusufa Lekića i za njegove zasluge tokom Narodnooslobodilačkog rata, čuveni fratar don Pavle, u jednoj reportaži koju je sa njim obavio akademik Zuvdija Hodzić ističe: „Moj prijatelj Cufo (Jusuf) Lekić... krasan je to bio čovjek“.

Sudeći po podacima Carigradskog glasnika,²⁷ objavljivanom u periodu 1895-1909. godine, u Carigradu je živjelo oko 2000 pravoslavnih Crnogoraca. Jedan broj njih, uglavnom crnogorskih studenata, imao je priliku da u dva navrata 1883. i 1899. godine, tokom zvaničnih posjeta turskom sultanu u Carigradu, pozdrave crnogorskog vladara.

Tako je, prilikom svečanog otvaranja dvorca „Emirgjan“, izuzetno vrijednog sultanovog poklona knjazu, po riječima knjaza Nikole, „Crnogorska kolonija sa petanestak naših mladića koji studiraju u Carigradu... Na moje „Dobro veče, Crnogorci“, odgovorili su bučnim „Živio!“.²⁸ Navedeni podatak sugerise da je prije svetkovine knjaz Nikola imao poseban susret sa crnogorcima. To potvrđuje i izvještaj zvaničnog crnogorskog glasnika u kome se navodi: „*I ako je već bilo ponoća, tu su dočekali Gospodara veliki broj Crnogoraca, sa oduševljenijem klicanjem: „Živio“! Veliki broj crnogorskih učenika, koji se po raznijem zavodima u Carigradu uče, pozdravili su Gospodara, a jedan od njih predao je N.V. Knjaginji buket cvijeća sa ovijem riječima: „U znak vjernosti i duboke odanosti i priznanja crnogorski đaci radosno pozdravljaju srećni dolazak BB BB. na obalu čarobnog Bosfora i mole ponizno B.B. da blagodozvoli primiti ovu kitu cvijeća, koja izražava toliko lijepih želja naših mladih srdaca za sreću, napredak i trajnost slavne i blagorodne Dinastije Petrović-Njegoša, koliko listića u njoj imade“.* Gospodar i Knjaz Mirko zadržali su se sa đacima, davajući im očinske savjete, pa su ušli u Svoj Dvorac“.²⁹

²⁶Podatke dao Mr. Idriz Lekić, sin Jusufa Lekića. Tonski zapisi se čuvaju u arhivi kod autora.

²⁷Carigradski glasnik-Časopis za afirmaciju i prezentaciju srpske kulture i srpskog identiteta. Prvi broj Carigradskog glasnika izašao je 1895. godine. Posljednji broj štampan je 1909. godine.

²⁸Kralj Nikola, Memoari „*Put u Carigrad 1899. godine*“, Obod, 2007, Cetinje, str.392

²⁹Glas Crnogorca, 4. septembar 1899, broj 34, godina, XXVIII

O osjećaju pripadnosti matičnoj zemlji govori skandal, okarakterisan kao "nezapamćen", koji se dogodio u pozorištu, objavljen u Carigradskom glasniku iz 1909. godine. U Carigradu je te godine gostovala njemačka operata *Vesela udovica* za koju se smatralo da vrijeda ponos crnogorskog naroda, dinastiju i nošnju. Na zahtjev „carigradskih“ Crnogoraca izmjenjen je operski siže i inescencija.³⁰ Crnogorci, među kojima su bili i studenti ustali su i zviždali, bacali stolice na glumce i vikali: „Dolje sa pozornice! Dolje Austrija! Živjela Crna Gora i Turska!“³¹ Iste godine Bečka opera je ponovo izvela operu *Vesela udovica* sa svim izmjenama na zadovoljstvo Crnogoraca, kojima je direktor pozorišta obezbijedio i posebnu ložu.

Nakon Balkanskih ratova 1912. godine i proširenja teritorije Crne Gore sa gradovima Bijelo Polje, Pljevlja, Rožaje, Plav i Gusinje, Berane i Tuzi, Carstvo biva jako oslabljeno, ali se školovanje u njemu ipak nastavlja.

Nije bilo crnogorskih studenata u Turskoj, ne uzimajući u obzir iseljenike, koji su nastavili da žive i da se školuju u Turskoj, gdje su stekli visoko obrazovanje i dali veliki doprinos modernom turskom društvu.³²

Ajdin Rakić

Objavljeno u Glasniku narodnog muzeja Crne Gore, nova serija, X knjiga, Cetinje, 2014.

---

³⁰Novičić-Stojanović Dragana, Napisi o muzici u Carigradskom glasniku (1895-1909)

³¹Carigradski glasnik, Up. sa Vesela udovica, br. 8, 20. februar 1909, 2.

³²Rakić Ajdin, *Turska u srcu, Crna Gora u duši*, MONITOR, br. 933, str. 48-50, 5.9.2008.